

**ЗВО «Український католицький університет»
Гуманітарний факультет**

Затверджено

Голова приймальної комісії аспірантури
ЗВО «Український Католицький
Університет»

 Т. Добко
 2021 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
032 — «Історія та археологія»**

Програму розглянуто
на засіданні кафедри історії
(протокол № 11 від 12 березня 2021 р.)

В. о. завідувач кафедри історії
к. і. н. О. Вінниченко

Затверджено Вченою радою ГФ УКУ (протокол
№ 2 від 30 березня 2021 р.)

Львів 2021

РОЗРОБЛЕНО КАФЕДРОЮ ІСТОРІЇ

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: *в.о. завідувача історії Вінниченко О. В., декан гуманітарного факультету Ясіновський А. Ю., професор кафедри історії України Зайцев О. Ю., професор кафедри історії Ададуров В. В., професор кафедри історії Зайцева Т. Д., доцент кафедри історії Ковальчук Н. Л., доцент кафедри історії Питльована Л. Ю.*

В. о. завідувача кафедри Вінниченко О. В.

I. ВСТУП

Вступний іспит до аспірантури за спеціальністю «Історія та археологія» є основною формою перевірки знань і вмінь вступників, яку здійснюють предметні комісії, створені за наказом ректора УКУ.

Іспит зі спеціальності відбувається у формі усного іспиту, під час якого вступник повинен продемонструвати знання не лише основних фактів з історії та археології, а й напрямів і методів історичних досліджень, історіографічних течій, шкіл та концепцій, показати вміння інтерпретувати джерела та аргументовано обстоювати власний погляд на дискусійні питання. Іспит покликаний виявити обізнаність вступника із сучасною науковою історичною літературою, а також оцінити дослідницькі здібності та зрілість вибору майбутнього аспіранта.

Питання вступного іспиту включають тематичні блоки із середньовічної, ранньомодерної, модерної історії України та світу. До кола питань, які виносяться на іспит, можуть також бути включені додаткові питання про обрану вступником дослідницьку проблематику.

Результати іспиту фіксуються в екзаменаційній відомості за підписом декана гуманітарного факультету та членів предметної комісії, які приймали іспит.

Програму іспиту зі спеціальності для вступу в аспірантуру за спеціальністю «Історія та археологія» розглянуто і схвалено на засіданні кафедри гуманітарного факультету і затверджено приймальною комісією аспірантури ЗВО «Український католицький університет».

Зарахування в аспірантуру за спеціальністю «Історія та археологія» здійснюється на підставі суми результатів усіх вступних іспитів. У разі одержання однакових оцінок переважне право при зарахуванні до аспірантури мають вступники, рекомендовані для вступу до аспірантури вченою радою певного вищого навчального закладу (факультету) чи наукової установи, які успішно закінчили магістратуру і склали всі або декілька кандидатських іспитів.

II. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

A. Історія середньовіччя

Тема 1.

Джерела до історії Візантії. Хронологічні та географічні межі Візантійської імперії. Територія і населення. Значення і роль Константинополя — Нового Рима. Сучасні підходи до періодизації візантійської історії. Основні риси політичного розвитку Східної Римської імперії: передвізантійський період (IV–VI століття), «темні віки» (VII–VIII ст.), епоха Македонського і Комнінівського правління (IX–XIII ст.), Палеологівський період (XIII–XV ст.).

Тема 2.

Економічний і соціальний розвиток Візантії. Міська і сільська цивілізації. Ремесла і виробництво. Торгівля. Влада і органи управління. Імператорський двір. Придворна бюрократія. Армія і флот. Адміністративно-територіальний устрій. Церква і чернецтво у Візантійській імперії. Географічний і адміністративний поділ. Священнослужителі як суспільний стан. «Симфонія» церкви й держави. Православ'я. Основні віхи церковно-політичного розвитку: ересі, іконоборство, розходження з Римом і схизма 1054 р.

Тема 3.

Візантія і сусідні народи. Візантія між Заходом і Сходом. Принципи й засади візантійської дипломатії. Візантійська держава і Церква у місійній діяльності. Види і засоби релігійних місій. Культурне і духовне життя у Візантії. Освіта. Виховання. Наука. Літературні жанри. Хроніки й історіографія, агіографія, гомілетика. Естетичні ідеали у Візантії. Мистецтво й іконоборство. Македонський ренесанс. Палеологівський ренесанс. Повсякденне життя, реалії та звичаї візантійців.

Тема 4.

«Візантія після Візантії». «Розпорошення» греків по Європі після 1453 р. Грецькі вчені в Італії. Грецька колонія у Венеції. Початки грецького друкарства. Візантія і слов'яни після 1453 р. Візантійська культурна і духовна спадщина в середньовічному, ранньомодерному і новочасному світі. Візантійські елементи в українській культурі. Концепція «трьох візантійських культур». Сучасні дискусії про оригінальність візантійської культури.

Тема 5.

Поняття «середніх віків» в європейській історіографії та історичній свідомості. Криза пізньоримської імперії та «велике переселення народів». Християнство та класична традиція у добу пізньої античності. Право, суспільство та державна організація у варварських королівствах Західної Європи. Утворення, розквіт та занепад держави Каролінгів у VIII–X ст. Криза та зміни у пост-каролінгській Європі X–XI ст. Становлення феодалізму. Північна Європа у ранньому середньовіччі: релігія, влада, війна. Вікінги.

Тема 6.

Католицька церква та її інституції у добу раннього середньовіччя. Ранньосередньовічна релігійність. Григоріанська реформа та боротьба за інвеституру. Імперія та Папство у XII–XIII ст. Хрестові походи. Королівська влада та формування середньовічної держави у Франції XI–XII ст. Мусульмани та християнські королівства на Іберійському півострові та Сицилії у XI–XIII ст.

Тема 7.

Королівська влада, право та суспільство у Англії XI–XIII ст. Ідеологія та ритуали королівської влади у середньовіччі. Культурний та інтелектуальний ренесанс XII ст. Схоластика та виникнення університетів у XII–XIII ст. Історики про антропологічні виміри середньовічної людини.

Тема 8.

Нові форми релігійного життя у XII ст. Поява готики, нові чернечі ордени та нові взірці святості. Католицька церква та християнське суспільство XIII ст.: світська релігійність, катари, вальденси. Гуситський рух.

Тема 9.

Демографія, економіка та структури повсякденності в XI–XIII ст. Сеньйори та селяни у середні віки. Міста та міське суспільство у високому та пізньому середньовіччі. Рицарство, двірська культура та рицарська література у добу високого середньовіччя. З історії середньовічного світовідчуття: час та історія, простір та комунікація.

Тема 10.

Криза XIV ст. «Чорна смерть». Голод, епідемії та повстання. Столітня війна. «Війна червоної та білої троянд». Завершення Реконкісти. Початки ранньомодерного суспільства в Італії, Бургундії та Фландрії. Європейська експансія, середньовічний колоніалізм та зустріч культур напередодні нового часу.

Тема 11.

Українське середньовіччя: визначення, періодизація, співвідношення з європейським середньовіччям. Сучасна історіографія Давньої Русі. Джерела з історії Давньої Русі. Проблема походження Русі. Напрями зовнішньої політики Давньої Русі. Русь і Візантія. Значення для Давньоруської держави прийняття християнства візантійського зразка. Церква і її організація в Київській Русі. Русь і Польща. Стосунки руських князів з Римом. Релігійне питання в Галицько-Волинському князівстві, утворення Галицької митрополії. Коронація Данила Романовича та її значення. Історіографічна дискусія про «перетікання» киево-руської історії.

Тема 12.

Литовсько-польська доба історії України. Сучасна історіографія і джерела. Руське та Белзьке воеводства. Галицька та Подільська Русь. Київське та Волинське удільні князівства. Соціальна структура населення ВКЛ. Шляхта руських земель у складі ВКЛ:

структура і суспільна роль. Міста, міське населення: відмінність між землями ВКЛ та Корони.

Тема 13.

Поширення магдебурзького права на руських землях. Теорії походження козацтва. Утворення Галицької єпископії та її роль у культурному житті руського населення Корони. Розкол Київської митрополії. Міжконфесійні взаємини у ВКЛ та Короні. Кримське ханство та його вплив на руські землі. Московсько-литовські змагання за руські землі. Розвиток права у ВКЛ: від Руської правди до Судебника Казимира IV та до Литовських статутів. Реформи 60-х рр. XVI ст. у ВКЛ.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- Блок Марк. Феодальне суспільство, переклад В. Шовкуна. Київ: Всесвіт 2002.
- Гийу А. Византийская цивилизация. Москва: У-Фактория 2005.
- Гуревич, А. Я., Харитонович, Д. Э. История средних веков. Москва 1995.
- Добиаш-Рождественская О. А. Источниковедение западного средневековья // Культура западноевропейского средневековья. Научное наследие. Москва: Наука 1987.
- Дюби Жорж. Трехчастная модель, или представления средневекового общества о самом себе / перевод Ю. Гинзбург. Москва: Языки русской культуры 2000.
- Зайбт Фердинанд. Блиск і вбогість середньовіччя. Львів 2009.
- Котляр М. Галицько-Волинська Русь. Київ 1998.
- Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Львів 1999.
- Культура Византии: IV — первая половина VII в. / відп. ред. З. Удальцова. Москва: Наука 1984.
- Культура Византии: вторая половина VII — XII в. / відп. ред. З. Удальцова, Г. Литаврин. Москва: Наука 1989.
- Культура Византии: XIII — первая половина XV в. / відп. ред. Г. Литаврин. Москва: Наука 1991.
- Ле Гофф Жак. Рождение Европы. Санкт-Петербург 2007.
- Ле Гофф Жак. Цивилизация средневекового Запада. Москва: Издательская группа Прогресс, Прогресс-Академия 1992.
- Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис 2002.
- Роулінг М. Европа в средние века. Быт, религия, культура. Москва 2005.
- Русина О. Україна під татарами і Литвою [=Україна крізь віки, 6]. Київ 1998.
- Толочко П., Толочко О. Київська Русь. Київ 1996.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ 2006.
- Herrin J. Byzantium: The surprising life of a medieval empire. Princeton: University Press 2008.
- Oxford Dictionary of Byzantium / ред. А. Р. Kazhdan, т. 1–3. New York — Oxford: University Press 1991.
- Treadgold W. A History of the Byzantine State and Society. Stanford: University Press 1997.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Ададуров В. Історія Франції: королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів 2002.
- Арьес Ф. Человек перед лицом смерти. Москва: Издательская группа Прогресс, Прогресс-Академия 1992
- Ауэрбах, Эрих. Мимесис. Изображение действительности в западноевропейской литературе. Москва: Университетская книга 2000.
- Бессмертный Ю. Л. Жизнь и смерть в Средние века. Очерки демографической истории Франции. Москва, 1991.
- Берман, Гарольд Дж. Право і революція. Формування західної традиції права. Київ: IRIS 2001.
- Богословие в культуре средневековья. Киев 1992.
- Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. Київ 1988.
- Бычков А. Малая история византийской эстетики. Киев: Путь к истине 1991.
- Васильев А. А. История византийской империи, т. 1: Время до крестовых походов (до 1081 г.); т. 2: От начала Крестовых походов до падения Константинополя, 2-е вид. Санкт-Петербург: Алетейя 2000.
- Византийская литература / відп. ред. С. С. Аверинцев. Москва: Наука 1974.
- Возняк М. Історія української літератури, в 2-х томах, т. 1 Львів 1992.
- Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква 2006.
- Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Львів 2000.
- Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII-XVI ст. Львів 1996.
- Город в средневековой цивилизации Западной Европы. Том 1–3. Феномен Средневекового урбанизма. Москва 1999.
- Грушевський М. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. Київ 1991.
- Гумилев Л. От Руси до России. Санкт-Петербург 1992.
- Гуревич А. Индивид и общество в раннее среденевековье. Избарные труды. Т.1: Древние германцы. Викинги. Москва — Санкт-Петербург: Университетская книга 1999.
- Давня історія України, у 3-х т. Київ 1997–1998.
- Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV–XVIII ст.) // Записки НТШ, т. 222: Праці історико-філософської секції. Львів 1991, с. 28–44.
- Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ 2000.
- Заборов М. А. Крестоносцы на Востоке. Москва: Наука 1980.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів 2002.
- Иванов С. Византийское миссионерство. Можно ли сделать из «варвара» христианина? Москва: Языки славянской культуры 2003.
- История средних веков, в 2-х т. Москва 2000.
- Іналджик Г. Османська імперія: Класична доба. 1300–1600. Київ 1998.
- Ісаєвич Я. Середньовіччя загальноєвропейське і українське: визначення і періодизація // Княжа доба: історія та культура: Зб. наук. праць. Львів 2005, вип. 1, с. 3–12.

- Історія української культури, т. 2: Українська культура XIII — першої пол. XVII ст. / ред. Я. Ісаєвича. Київ 2001.
- Каждан А. П. Византийская культура (X–XII вв.), вид. 2. Санкт-Петербург: Алетея 2000.
- Каждан А. П. История византийской литературы (650–850). Санкт-Петербург: Алетея 2002.
- Каждан А. П. История византийской литературы (850–1000 гг.): эпоха византийского энциклопедизма. Санкт-Петербург: Алетея 2012.
- Каждан А. П. Как жили византийцы. Москва: Наука 1974.
- Каждан О. Феномен візантійської культури // Всесвіт (1975/10) 180–198.
- Каждан А. П. Книга и писатель в Византии. Москва: Наука 1973.
- Ковальова С. Судебник Великого князя Казимира Ягайловича 1468 року. Миколаїв 2009.
- Котляр М. Данило Галицький. Київ 1979.
- Кривов М. В. Византия и арабы в раннем средневековье. Санкт-Петербург: Алетея 2002.
- Лазарев В. Н. Византийская живопись. Москва: Наука 1971.
- Ле Гофф Жак. Интеллектуалы в средние века. Санкт-Петербург 2003.
- Ле Гофф, Жак. Другое средневековье. Время, труд и культура Запада. Екатеринбург 2000)
- Лебедев Г. С. Эпоха викингов в Северной Европе. Ленинград 1985.
- Литаврин Г. Г. Византия, Болгария, Древняя Русь (IX — начало XII в.). Санкт-Петербург: Алетея 2000.
- Лінч, Джозеф. Середньовічна церква. Київ: Основи 1994.
- Лучицкая С. И. Образ другого: мусульмане в хрониках крестовых походов. Санкт-Петербург 2001.
- Люттвак Э. Н. Стратегия Византийской империи. Москва: Университет Дмитрия Пожарского 2010.
- Медведев И. Византийский гуманизм. Санкт-Петербург: Алетея 1997.
- Мюссе Л. Варварские нашествия на Европу: германский натиск. Санкт-Петербург 2006.
- Неуськин, А. И. Проблемы европейского феодализма. Избранные труды. Москва: Наука 1974.
- Еліас, Норберт. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. Київ: Альтернативи 2003.
- Оболенский Д. Византийское содружество наций. Шесть византийских портретов. Москва: Янус-К 1998.
- Подалаяк, Наталія. Могутня Ганза. Комерційний простір, міське життя і дипломатія XII–XVII ст. Київ: Темрога 2009.
- Поляковская М. А., Чекалова А. А. Византия: Быт и нравы. Свердловск: Издательство Уральского университета 1989.
- Рамм Б. Папство и Русь в X–XV вв. Москва 1959.
- Ричка В. Церква Київські Русі (соціальний та етнокультурний аспект). Київ 1997.
- Синицына Н. В. Третий Рим: Истоки и эволюция русской средневековой концепции (XV–XVI вв.). Москва: Индрик 1998.
- Скочилас І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів 2010.
- Сорочан С. Б. Византия: Парадигмы быта, сознания и культуры. Харьков: Майдан 2011.
- Стурлусон, Снорри. Круг земной. Москва 1980.
- Суворов Н. С. Средневековые университеты. Москва 2012.

- Толочко А. Киевская Русь и Малороссия в XIX веке. Киев 2012.
- Толочко А. Очерки начальной руси. Киев – Санкт-Петербург 2015.
- Тафт Р. Ф. Візантійський обряд: Коротка історія. Львів: Видавництво УКУ 2011.
- Уколова, В. Античное наследие и культура раннего средневековья. Москва: Наука 1989.
- Ульяновський В. Історія Церкви та релігійної думки в Україні, кн. 1–3 . Київ 1994.
- Хвостова К. В. Византийская цивилизация как историческая парадигма. Санкт-Петербург: Алетея 2009.
- Хейзинга Й. Осень средневековья. Москва 1988.
- Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / упоряд. Т. Гопшко. Львів, 2011.
- Чекалова А. А. Константинополь в VI веке: Восстание Ника. Санкт-Петербург: Алетея 1997.
- Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку XVIII століття, 2-е вид. Львів: Видавництво УКУ 2014.
- Штокмар В. В. История Англии в средние века. Москва 2005.
- Яковенко Н. Вибір імені versus вибір шляху: Назви української території між кінцем XVI — кінцем XVII ст. // Яковенко Н. Дзеркала ідентичності: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI —початку XVIII століття. Київ 2012, с. 9–43.
- Browning R. Justinian and Theodora. London: Weidenfeld & Nicolson 1971.
- Cameron A. Procopius and the Sixth Century. London: Duckworth 1985.
- Dujčev I. Byzance après Byzance et les Slaves // Dujčev I. Medioevo Bizantino-Slavo, т. 2. Roma 1968: Edizione di Storia e Letteratura, с. 287–311.
- Dvornik F. Byzantine Missions among the Slavs: SS. Constantine-Cyril and Methodius. New Brunswick, NJ. 1970.
- Foss C. The Empress Theodora // Byzantion 72 (2002) 141–176.
- Geanakoplos D. Greek Scholars in Venice: Studies in the Dissemination of Greek learning from Byzantium to Western Europe. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1962.
- Geanakoplos D. J. Byzantium and the Renaissance. Greek Scholars in Venice: Studies in the Dissemination of Greek Learning from Byzantium to Western Europe. Hamden, Conn.: Archon Books 1973.
- Iorga N. Byzantium after Byzantium. Iași — Portland: Center for the Romanian Studies 2000.
- Isaievych Ia. Greek Culture in the Ukraine: 1550–1650 // Modern Greek Studies Yearbook 6 (Minneapolis 1990) 97–122.
- Jurewicz O. Historia literatury bizantyńskiej: Zarys. Wrocław 2007.
- Kazhdan A. P., Epstein A. W. Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries. Berkeley — Los Angeles — London: University of California Press 1985.
- Mango C. Byzantium: The empire of New Rome. London: Weidenfeld & Nicolson 1980.
- Mango C. The Art of the Byzantine Empire 312–1453: Sources and Documents. Englewood Cliffs, N. J. 1972; 2Toronto 1986.
- Obolensky D. The Principles and Methods of Byzantine Diplomacy // Obolensky D. Byzantium and the Slavs. London: Variorum Reprints 1971, с. 1–17).
- Originality in Byzantine Literature, Art and Music: A Collection of Essays / ред. A. R. Littlewood [=Oxbow monograph, 50]. Oxford: Oxbow Books 1995.
- The Oxford Handbook of Byzantine Studies / ред. E. Jeffreys, J. Haldon, R. Cormack. New York — Oxford: University Press 2008.

- The Oxford illustrated history of the Crusades / ред. J. Riley-Smith. New York — Oxford: University Press 2001.
- Runciman S. The Great Church in Captivity. A Study of the Patriarchate of Constantinople from the Eve of the Turkish Conquest to the Greek War of Independence. Cambridge: University Press 1968.
- Schreiner P. Drei Kulturen in Byzanz: Kaiser und Hof — Volk — Kleriker und Mönche // Byzanz, das Licht aus dem Osten: Kult und Alltag im Byzantinischen Reich vom 4. bis 15. Jahrhundert: Katalog der Ausstellung im Erzbischöflichen Diözesanmuseum Paderborn, Paderborn 2001 / ред. Chr. Stiegemann. Mainz 2001, с. 2–18.
- Ševčenko I. Byzantine Elements in Early Ukrainian Culture // Ševčenko I. Byzantium and the Slavs in Letters and Culture. Cambridge, Mass. — Naples 1991, с. 163–172.
- Słoń M. Miasta podwójne i wielokrotne w średniowiecznej Europie. Wrocław 2010.
- The Social History of Byzantium / ред. J. Haldon. Oxford — Malden, Mass.: Wiley-Blackwell 2009.
- Susan Reynolds. Fiefs and Vassals: The Medieval Evidence Reinterpreted Clarendon Press, 1994.
- Vranoussis L. Post-Byzantine Hellenism and Europe: Manuscripts, Books and Printing Presses // Modern Greek Studies Yearbook 2 (1986) 15–78.
- Vryonis S. Byzantine Civilization, a World Civilization // Byzantium, a World Civilization / ред. A. E. Laiou, H. Maguire. Washington: Dumbarton Oaks 1992, с. 19–36.

Б. Історія Європи нового і новітнього часу

Тема 1. Історіографія та методологія історії.

Сучасні історіографічні школи і найприкметніші сфери наукових зацікавлень. Школа „Анналів” і її впливи на історіографії країн Центрально-Східної Європи. Інтердисциплінарність. Ментальне картографування як напрям історичних студій. Постколоніальні студії. Макро- і мікро-підходи.

Тема 2. Епоха осучаснення та глобального домінування європейської цивілізації (друга половина XV – XX ст.)

Поняття „модерн” і „ранній модерн”. Хронологічні межі нового часу: критерії матеріального, демографічного, інтелектуального, світоглядного та ментального характеру. Неоднорідність темпів розвитку різних територій Європи та Америки. „Великі географічні відкриття” як рубіж нового часу. XVI століття як початок економічного переважання Європи. Коли “помер” феодалізм і “народився” капіталізм. Промисловий переворот як межа між архаїчним і сучасним способами виробництва. Ущільнення подій та початки глобалізації Європи. Новий час як період світоглядних революцій (протестантської у ранньомодерний час; просвітницької у модерний час). Націоналізм і колоніальне суперництво як передвісники кінця модерну. Основні тенденції політичного й економічного розвитку країн Західної Європи та США у першій половині XX ст. Особливості соціально-культурного розвитку.

Тема 3. Протестантська реформа і Католицька контрреформація на Заході в XVI–XVII ст.

Передреформаційний стан суспільної свідомості. Інтелектуальні передвісники Реформації (вчення Еразма Роттердамського, німецьких гуманістів). Теологічна революція Мартіна Лютера, Ульріха Цвінглі, Жана Кальвіна. Інтеріоризація віри та поглиблення релігійності на рівні масової свідомості. Друковане слово як засіб розповсюдження революційних ідей. Радикальні протестантські віровчення (анабаптизм, менонізм). Ідеологічний контрнаступ з боку католицького табору. Тридентський собор і його рішення. Зміцнення церковної ієрархії та рух за моральність й освіченість духовенства. Обов'язки пасторальної роботи. Перетворення католицизму у "народну релігію". Поширення освіти і покращення становища жінок як позитивні наслідки Реформації та Контрреформації. "Полювання за відьмами" і релігійні війни як негативні наслідки боротьби Протестантизму та Католицизму. Класицизм як естетичний відповідник Реформи. Бароко як естетичне втілення ідей Контрреформації.

Тема 4. Французьке Просвітництво.

"Філософія розуму", просвітницький рух, його суспільний контекст. Вчення та діяльність Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтера, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, "фізіократів". Критика Католицької церкви та королівського "деспотизму". Еволюція політичних уподобань просвітників в бік республіканізму та демократії. Способи поширення просвітницьких ідей і ступінь їх засвоєння населенням Франції. Спроби реформування державного та суспільного устроїв за правління Людовіка XV та Людовіка XVI. Причини та передумови Великої Французької революції.

Тема 5. Велика французька революція.

Перетворення Генеральних штатів в Установчі збори. Памфлет абата Сійєса "Що таке третій стан?" Захоплення Бастилії. "Ніч чудес". Ухвалення "Декларації прав людини та громадянина". Філософська критика Французької революції Е. Берком. Аграрна політика революції. Конституція 1791 р. та створення трьох гілок влади. "Варенська криза". Участь народних мас у революції. Утворення політичних клубів й їхнє суперництво. Зміни у суспільній структурі, ментальності, винайдення нових традицій. Державний переворот 10 серпня 1792 р. і проголошення республіки. Жирондисти та політика їхнього уряду. Якобінці, кордельєри та "скажені". Повстання 31 травня – 2 червня 1793 р. в Парижі. Інструменти якобінської диктатури: "Комітет громадського порятунку", закон про "підозрілих", революційний трибунал. Терор як засіб політичної боротьби. Історіографічна дискусія щодо терору 1793 – 1794 рр. "Федералістський" заколот і Вандея. Якобінці і народ (до питання про соціальну політику уряду Робесп'єра). Дехристиянізація II року та її цілі. Переворот 9 – 10 термідора II року. Термідоріанський режим і його соціальна політика.

Тема 6. Осучаснення Франції й Європи в епоху Наполеона.

Причини державного перевороту 18 брюмера 1799 р. Перший консул Наполеон Бонапарт і його шлях до влади (історична постать на тлі Великої Революції). Конкордат 1801 р. і "Органічні закони" Кристалізація нової суспільної еліти. Законодавство Наполеона Бонапарта (цивільний, адміністративний, карний і торгівельний кодекси) та його роль у

розвитку західної цивілізації. Чотириступенева система ухвалення законів (Державна рада, Трибунат, Законодавча Асамблея, Сенат). Встановлення Імперії у 1804 р. Політика Наполеона у сферах фінансів, будівництва, торгівлі, колоній. Мистецький стиль “Ампір”. Бонапарт як полководець. Наполеонівська армія. Розширення території Французької імперії. Створення “Великої Імперії”, її держави й устрій. Система “континентальної блокади”. Анти-французькі коаліції. Наслідки експерименту Наполеона щодо розбудови одноманітного культурного простору.

Тема 7. Розвиток громадянського суспільства у Франції та Англії в ХІХ ст.

Конституційна Хартія 1814 р. як спроба законодавчого синтезу ідей легітимізму та реалій пост-революційного суспільства у Франції. Конституційна Хартія 1830 р. як контракт суспільства з королем. Режим Липневої монархії. Революція 1848 р. Проголошення Другої республіки. Конституція 1848 р. як спроба законодавчого забезпечення громадянської рівності французів. Деконструкція республіки та проголошення Другої імперії. Зовнішня політика Наполеона ІІІ, її авантюристський характер, успіхи та невдачі. Ліберальні реформи 1860-х рр. Війна з Пруссією 1870 р. і крах бонапартистського режиму.

Зміни у суспільному, економічному та політичному житті Англії після закінчення наполеонівських війн. “Хлібні закони”. Пауперизм і його соціальні наслідки. Рух за зруйнування машин луддити і свінгери. Боротьба за створення тред-юніонів і парламентський білль 1824 р. Ухвалення Білло про реформу 1832 р. “Закон про бідних” 1834 р. і створення соціальної пенітенціарної системи. Вікторіанська епоха: основні риси і тенденції розвитку Англії у 1837-1901. Чартистський рух, його мета і програма, течії, хід і наслідки боротьби чартистів за реформу виборчого законодавства. Другий акт про реформу і ухвалення Білло про реформу 1867 р. Виборча реформа 1885 р. Рух суфражисток. Англійський лібералізм (Вільям Гладстон) та торизм (Бенджамін Дізраелі). Імперська ідеологія (джингоїзм) та її роль у формуванні свідомості англійця вікторіанської доби. Утворення Британської імперії, її співці та конкістадори (Редьярд Кіплінг, Сесіль Родс). Ірландське питання.

Тема 8. Національне об'єднання Німеччини.

Визвольна війна 1813 р. та пробудження національних почуттів німців. Устрій Німецького союзу. Питання про національне об'єднання Німеччини під час “весни народів” 1848 р. Позиція урядових кіл Австрії та Пруссії щодо національного об'єднання Німеччини: суперечка навколо т. зв. “великонімецького” та “малонімецького” варіантів об'єднаної держави. Національна концепція О. фон Бісмарка. Війни Пруссії з Данією, Австрією та Францією. Проголошення Німецької імперії. Історичне значення німецького національного об'єднання. “Імперія в центрі Європи”: геостратегічна ситуація, населення, ресурси. Економічна, наукова та технологічна міць Німеччини. Період грюндерства. Внутрішня політика Бісмарка як спроба зміцнити єдність імперії: культуркампф, надзвичайний закон проти соціалістів, септенат, створення імперських міністерств. Соціальна політика й ухвалення робітничого законодавства. Зовнішня політика Бісмарка: таємна дипломатія й “кошмар коаліцій”. Ельзас-лотаринзьке, шлезвігське та польське питання як чинники нестабільності Німецької імперії. Боротьба “за місце під сонцем” у колоніях.

Тема 9. Імперія Габсбургів на шляху від абсолютистського централізму до конституційного дуалізму.

Процеси національного відродження в Угорщині та слов'янських краях імперії. “Весна народів” в Австрії, Угорщині, Богемії, Хорватії, Галичині. Кромерижська конституція 25 квітня 1848 р. Наступ реакції влітку 1848 р. і придушення революції в Богемії. Жовтневе повстання у Відні та його придушення. “Епоха Франца Йосифа I” і роль цього монарха у переході Австрійської імперії від традиційної до модерної суспільної системи. Російська інтервенція та придушення революції в Угорщині. Оломоуцька конституція 4 березня 1848 р. Неоабсолютистський режим. Поразка Австрії у війні з Пруссією 1866 р. Досягнення австро-угорського компромісу. Розподіл повноважень між двома частинами монархії й утворення Австро-Угорщини. Конституційна реформа 1867 р.: опрацювання й ухвалення блоку головних законів “Про зміну Лютневого Патенту”, “Про судову владу”, “Про здійснення урядової та виконавчої влади”, “Про загальні права громадян”. Значення конституційної революції 1867 р. для історії народів імперії Габсбургів.

Тема 10. Центральна-Східна Європа як історичний регіон у ХХ ст.

Ознаки та сутнісні характеристики Центрально-Східної Європи як історичного регіону, особливості соціального та економічного розвитку. I Світова війна, розпад імперій та утворення незалежних держав у Центрально-Східній Європі. Версальська система і післявоєнний устрій Центрально-Східної Європи. Польська республіка. Державний переворот 1926 р. і режим санації. Зовнішня політика напередодні II світової війни. Чехословацька республіка: суспільство, економічний розвиток, політика щодо національних меншин. Угощина міжвоєнного періоду: диктатура Горті, зовнішня політика і участь у німецькій коаліції. Королівство СХС і Югославія. Культура, наука, мистецтво Центрально-Східної Європи міжвоєнного періоду. Встановлення режимів “народної демократії” у країнах Центральної Європи, індустріалізація, колективізація, зміни в політичних системах. РЕВ, Організація Варшавського договору. Утворення ФНРЮ, Й. Броз-Тіто та конфлікт з ССРСР. Комуністичні перевороти в Польщі та Чехословаччині. Угорщина, Революція 1956 р. “Празька весна” 1968 р. і радянська інтервенція. Режим Н. Чаушеску і румунське суспільство. Суспільна криза 70-80-х років у Польщі та опозиційний рух “Солідарність”. “Оксамитова революція” 1989 р. і розпад Чехословаччини. Розпад Югославської Федерації та його наслідки для Балканського регіону. Проблеми інтеграції країн Центрально-Східної Європи до європейських та євроатлантичних структур. Процеси пост-комуністичної трансформації і суспільна свідомість в країнах Центрально- Східної Європи: спільні риси та особливості;

Тема 11. Європа під час та після Першої світової війни

Загострення міжнародного суперництва на рубежі XIX-XX ст. Наростання французько-німецького, російсько-австрійського та англо-німецького антагонізмів. Четвертний союз і Антанта. Міжнародні кризи початку ХХ ст. Основні етапи Першої світової війни. Стратегічні розрахунки і політичні плани сторін. Основні фронти Першої світової війни. Вступ США у війну. «Чотирнадцять пунктів» В. Вільсона. Економічні, демографічні та політичні наслідки війни.

Тема 12. Друга світова війна

Історіографічні дискусії про відповідальність за виникнення Другої світової війни. Боротьба Німеччини та Італії за перегляд Версальсько-Вашингтонської системи мирних договорів. Періодизація другої світової війни. Війна в Європі в 1939-1941 рр. Розділ сфер впливу між СРСР і Німеччиною і доля країн Східної Європи. Розгром Франції і режим Віші. Формування антигітлерівської коаліції: її склад, стратегічні та ідейні основи. «Ленд ліз». Окупаційний режим в країнах Північної, Західної і Східної Європи: колаборація та рух опору в Європі. Крах фашистського режиму і капітуляція Італії. Звільнення Франції. Капітуляція Німеччини. Проблеми повоєнного устрою Європи на міжнародних конференціях країн антигітлерівської коаліції в 1943-1945 рр. Підсумки Другої світової війни.

Тема 13. Західна Європа після Другої світової війни

Основні риси політичного й інституційного розвитку країн Західної Європи після Другої світової війни. Економічна трансформація, домінування середнього класу й споживацького суспільства у 1950-1970-их рр. Основні моделі суспільного устрою: християнська демократія, соціал-демократія, лейборизм, лібералізм, консерватизм: спільні риси і особливості їх прояву (на прикладі окремих країн). Голлізм. «Неоконсервативна хвиля» 1980-х рр. Тетчеризм. Франкізм та його історична оцінка. Проблеми адаптації європейських суспільств до втрати імперського статусу; взаємини колишніх метрополій і колоній (на прикладі Великої Британії).

Тема 14. Міжнародні відносини після Другої світової війни

Основні параметри мирного врегулювання після Другої світової війни. Паризькі мирні договори 1947 р. Проблема укладення мирного договору з Німеччиною. План Маршалла. Сан-Франциський мирний договір 1951 р. Холодна війна: поняття, походження, головні кризи, умови завершення і спадщина. ООН і основні засади її функціонування. Європейська інтеграція. Історичні передумови формування об'єднаної Європи. Європейські співтовариства і їх еволюція (1950-1991 рр.). Європейський Союз: інституційні основи, тенденції розвитку та ключові проблеми. НАТО і організація Варшавського договору.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення Нації (від початків до кінця XVIII ст.). Львів: Видавництво УКУ, 2002. 412 с.
- Бовькин Д., Чудинов А. Французская революция. Москва: Пост-Наука, 2020. 468 с.
- Бураков Ю., Питльована Л. Нариси нової історії Англії. Львів: Центр Європи, 2004. 168 с.
- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 463 с.
- Всемирная история: Возрождение и Реформация / Ред. И. А. Алябьев, Е. Адамов. Минск: Харвест, 2000. 1000 с.
- Газін В. П., Копилов А.О. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945-2002. Київ: Либідь, 2004. 624 с.

- Гобсбаум Е. Вік екстремізму: Коротка історія ХХ віку (1914-1991). Пер. з англ. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. 544 с.
- Граціозі А. Війна і революція в Європі. 1905-1956 рр. Київ: Основи 2005. 350 с.
- Деломо Ж. Цивілізація Возрождения Пер. с фр. Екатеринбург: У-фактория, 2006. 720 с.
- Дюпон-Мельниченко Ж.-Б., Ададуrow В. Французька історіографія ХХ століття. Львів: Класика, 2001. XI, 170 с.
- Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки, 1918-1945 рр. / за ред. М. Швагуляка. Львів: Афіша, 2008. 288 с.
- Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки, (1945 - початок ХХІ ст.) / за ред. М. Швагуляка. Львів: «Тріада плюс», 2011. 700 с.
- Питльована Л. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки: міжнародні відносини: Навчальний посібник. Львів: УКУ, 2008. 211 с.
- Ротшильд Д., Уінгфілд Н. Повернення до різноманітності. Політична історія Східно-Центральної Європи після Другої світової війни. Київ: Мегатайт, 2004. 384 с.
- Цьолнер Е. Історія Австрії. Пер. з нім. Львів: Літопис, 2003. 607 с.
- Шоню П. Цивілізація классической Европы 1500-1750 гг. Пер. с фр. Москва: У-Фактория, 2005. 608 с.
- Berend I.T. An Economic History of Nineteenth Century Europe. Diversity and Industrialization. Cambridge university press: 2013. 566 p.
- Bideleux R. Jeffries D. A History of Eastern Europe. Crisis and Change. London: Routledge, 2007. 704 p.
- Burns W. E. A Brief History of Great Britain. New York: Facts On File, 2010. 352 p.
- Coy J.P. A Brief History of Germany. New York: Checkmark Books, 2011. 288 p.
- Historia Europy Środkowo-Wschodniej / J. Kłoczowski, red. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2000. 353 s.
- Bideleux R. Jeffries D. A History of Eastern Europe. Crisis and Change. London 2007.
- Hupchik D.P., Cox H. E. The Palgrave Concise Historical Atlas of Eastern Europe. 2001.
- Hupnick D.P. The Balkans from Constantinople to Communism. Palgrave, 2002.
- Magosci P.R. Historical Atlas of Central Europe. University of Toronto Press, 2018.
- Judson P. M. Habsburg Empire. A New History. Cambridge MA Univ. Press, 2016. 592 p.
- State P.P. A Brief History of France. New York: Checkmark Books, 2011. 386 p.
- The Revolutions of 1989 and their Aftermath / Sorin Antohi, ed. Central University Press, 2000.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Ададуrow В. “Наполеоніда” на Сході Європи: Уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних окраїн Російської імперії на початку ХІХ століття. Львів: УКУ, 2007. 560 с.
- Андерсен Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження та поширення націоналізму. Київ: Критика, 2001. 276 с.

- Барг М. А., Черняк Е. И. Великие социальные революции нового времени в межформационном переходе от феодализма к капитализму. Москва: Наука, 1989. 288 с.
- Бисмарк О., фон. Мысли и воспоминания. Пер. с нем. под ред. А. С. Ерусалимского. Москва: Госсопэкгиз, 1940-1941. Т. 1-2. 336 с.
- Богатуров А.Д., Аверков В.В. История международных отношений. 1945-2008. Москва: Аспект пресс, 2010. 520 с.
- Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIIIст. Т.3: Час світу. Пер. з фр. Київ: Основи, 1998. 631 с.
- Верменич Я. В. Мікроісторія як проблемне поле соціогуманітарних досліджень // Український історичний журнал. Київ, 2010. № 4. С. 156-169.
- Галкин И. С. Создание Германской империи 1815-1871 гг. Москва: Высшая школа, 1986. 175 с.
- Геллнер Е. Нації і націоналізм. Київ: Таксон, 2003. 300 с.
- Джефферсон Т. Автобиография. Заметки о штате Вирджиния. Пер. с англ. Ленинград: Наука, 1990. 314 с.
- Документы по истории Великой Французской революции. В 2-х томах. Под ред. А.В. Адо. Москва: Изд. МГУ, 1990 – 1992. Т.1 – 2. 528 с., 352 с.
- История Франции от издательского дома “Ашетт”: Ле Руа Ладори Эммануэль. Королевская Франция от Людовика XI до Генриха IV. Пер. с фр. Москва: Международные отношения, 2004. 416 с.
- Кальвін Іван. Інституція або Навчання християнської релігії. Пер. з гол. Юліана Шульги. Амстердам-Капштадт-Коломия: Видано заходом Реформованої Церкви в Полудневій Африці, 1939. 238 с.
- Кальвин Жан. О христианской жизни. Пер. с фр. Москва: Протестант, 1995.
- Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года. Пер. с англ. В 2 кн. Москва: Международные отношения, 2000. 461 с.
- Капелер А. Росія як поліетнічна імперія. Львів: Видавництво Українського Католицького університету, 2005. – 372 с.
- Киган Дж. Первая мировая война. Пер. с англ. Москва: АСТ, 2004. 572 с.
- Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII-XIX вв. Москва: Госполитиздат, 1957. С. 438-460.
- Лиддел Гарт Б.Г. Вторая мировая война. Пер. с англ. Москва: АСТ, Санкт-Петербург: Terra Fantastica, 2003. 938 с.
- Мир Просвещения. Исторический словарь / Под ред. В. Ферроне и Д. Роша. Пер. с итал. Москва: Памятники исторической мысли, 2003. 666 с.
- Матье Альбер: “Ми любимо Робесп’ера”; Андре Жак “Робесп’ер на дивані”; Фюре Франсуа: “Після Робесп’ера – Сталін...”; “Вандея: злочини колон жаху” (історіографічну дискусію веде Франсуа Лебрен); Герар Ален: “Бійня у Люка”; Безансон Ален: “Війна більшовиків проти селян”. Переклади з фр. // Дюпон–Мельниченко Ж.–Б., Ададуrow В. Французька історіографія ХХ століття. Навчальний посібник. Львів: Класика, 2001. С. 126 – 153..
- Шафф Ф. Современное христианство: Реформация в Германии. Санкт-Петербург: Библия для всех, 2009. 463 с.

- Сборник документов по истории нового времени. Буржуазные революции XVII – XVIII вв. / Под ред. В. Сироткина. Москва: Высшая школа, 1990. 302 с.
- Сборник документов по истории нового времени. Экономическое развитие и внутренняя политика стран Европы и Америки 1870-1914 / Сост. П. И. Остриков, П. П. Вандель. Москва: Высшая школа, 1989. 294 с.
- Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809-1918: Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Пер. з англ. Львів: Класика, 2002. 260 с.
- Пагрушев А. И. Германия в XX веке: учеб. пособие. Москва: Дрофа, 2004. 434 с.
- Токвіль А., де. Давній порядок і Революція. Пер. з фр. Київ: Юніверс, 2000. 224 с.
- Тюлар Ж. Наполеон, или миф о “Спасителе”. Пер с фр. Москва: Молодая гвардия, 1996. 380 с.
- Французский гражданский кодекс 1804 г. / Пер с фр. Е. Перетерского. Москва: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1941. 280 с.
- Шартье Р. Культурные истоки Французской революции. Пер с фр. Москва: Искусство, 2001. 256 с.
- Шенк Ф. Б. Ментальные карты: Конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней / Пер. с нем. А. Жоров // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. № 4. Москва, 2001. С. 4 – 17.
- Хобсбаум Э. Век Империи 1875-1914. Пер. с англ. Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. 542 с.
- Ян Гус. Мартин Лютер. Жан Кальвин. Торквемада. Игнаций Лойола: Биографические очерки. Москва: 1995. 384 с.
- Grenville J. A. S. A history of the world from the twentieth to the twenty-first century. London ; New York : Routledge, 2005. (або будь-яке видання)
- Dziedzic A. Monarchia konstytucyjna w Austrii 1867-1914. Władza, obywatel, prawo. Kraków: Księgarnia akademicka, 2001. 307 s.
- Kennedy P. M. The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. New York, NY: Random House, 1987. 928 p. (або будь-яке видання)
- Reeves T. Twentieth-Century America: A Brief History. New York: Oxford University Press, 2000. 314 p.
- Richards M. D., Waibel P. R. Twentieth-Century Europe. A Brief History, 1900 to the Present. Chichester, West Sussex, UK; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2014. 405 p. (або будь-яке видання).

В. Історія України XVI–XXI ст.

Тема 1. Історія як наука

Напрями (проблемні поля) історичних досліджень. Політична історія. Економічна історія. Соціальна історія. Історія ідей. Інтелектуальна історія. Історія ментальності. Історія уявлень. Ментальна географія. Історико-юридичний напрям. Історія націй і націоналізму. Історія культури. Історія мистецтва. Історія релігії. Історія Церкви. Історія повсякдення. Категорії релігійної культури. Мікроісторія. Історична антропологія. Історична географія, історична топографія, соціотопографія. Історична урбаністика. Гендерні студії, жіночі студії.

Історичні джерела. Суб'єктивно-об'єктивна природа джерел. Джерельна інформація та її рівні (початкова і реальна; актуалізована і потенційна). Принципи класифікації джерел. Загальні правила джерелознавчої евристики.

Методи історичних досліджень. Історико-критичний метод. Зовнішня і внутрішня критика джерела. Правила джерельної критики. Історична герменевтика. Деконструкція джерела. Історико-порівняльний метод. Просопографічний аналіз. Контент-аналіз. Дискурс-аналіз. Методика усної історії.

Тема 2. Історіографічні напрями і школи в дослідженні історії України

Витоки наукової історіографії. Народницька історіографія. Церковна історіографія XIX – першої половини XX ст. Михайло Грушевський та його школа. Державницька школа. В'ячеслав Липинський. Радянська історіографія: методологічні засади, етапи розвитку, провідні представники. Історіографія історії України за межами СРСР. Розвиток історіографії після 1991 року. Відродження церковно-історичних студій у незалежній Україні. Засвоєння західних теорій і методів у сучасній українській історіографії.

Тема 3. Загальні проблеми історії України

Предмет історії України. Періодизація історії України. Проблема тяглості й перервності. Територія України: історичне ядро та інші землі. Назви та самоназви української території й українського народу. Етноконфесійна і національна ідентичність русинів/українців. Внесок інших народів в історію та культуру України (вірмени, євреї, кримські татари, поляки, росіяни). Реконструкція української історії в мультикультурному та компаративному контекстах.

Тема 4. Українські землі в складі Речі Посполитої (1569-1795)

Сучасна історіографія історії України у складі Речі Посполитої. Джерела з історії України у складі Речі Посполитої. Люблінська унія та її вплив на українські землі. Формування «старожитного народу руського». Шляхта в Речі Посполитій. Шляхетська демократія. Магдебурзьке право, міщани та їхній правовий статус. Селянська проблема. Формування козацького стану. Економічний розвиток. Соціальне розбійництво: опришки й гайдамаки. Коліївщина. Єврейські громади. Феномен хасидизму.

Тема 5. Гетьманська Україна (1648 – кінець XVIII ст.)

Сучасна історіографія історії Гетьманської України. Джерела з історії Гетьманської України. Козацькі літописи як історичне джерело. Козацька революція середини XVII ст. (Хмельниччина): передумови, перебіг, результати. Сучасні інтерпретації Хмельниччини. Переяславсько-Московська угода 1654 р. (Березневі статті) та її оцінки в історіографії. Руїна: причини, перебіг, наслідки. Іван Мазепа та оцінки його постаті в історіографії. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини. Культура Гетьманської України.

Тема 6. Київська митрополія як інституційний репрезентант руської (української) домодерної «нації»

Сучасна історіографія історії Церкви та релігійної культури в ранньомодерній Україні. Джерела з історії Церкви. Релігійна толерантність у Речі Посполитій та її практичне

втілення. Протестантська Реформація та Католицька Реформа в українських землях. Культурно-релігійне оновлення в Київській митрополії другої половини XVI ст. – початку XVII ст. Діяльність церковних братств. Полемічна література кінця XVI – першої половини XVII ст. Ідея Київської Церкви (спільного православно-унійного патріархату). Конфесіоналізація.

Тема 7. Культурно-релігійна модель Slavia Orthodoxa

Концепт «Slavia Orthodoxa» італійського дослідника Рікардо Піккіо. Особливості православної моделі української домодерної культури. Могиллянське відродження. Релігійний чинник у козацьких війнах та гайдамацьких повстаннях. Зміни в становищі Православної Церкви на Лівобережжі. Козацьке бароко.

Тема 8. Культурно-релігійна модель Slavia Unita

Концепт «Slavia Unita». Берестейська церковна унія та її наслідки. Заснування Василянського чину та реформи митрополита Йосифа (Веляміна Рутського). Культура Віленського бароко. «Нова унія» кінця XVII – початку XVIII ст. Замоїський собор 1720 р. Василянське просвітництво. Ліквідація унійної Церкви в Російській імперії.

Тема 9. Українські землі в складі Російської імперії та монархії Габсбургів (кінець XVIII – початок XX ст.)

Сучасна історіографія. Джерела. Інкorporація українських земель до складу Російської та Австрійської імперій. Реформи та імперські ідентичності. Формування новочасної (модерної) української нації. Примордіалізм і модернізм у підходах до формування української нації. Український національний рух: від культурництва до створення політичних партій. Український політичний рух зламу XIX–XX ст. на Наддніпрянщині та в Галичині: порівняльна характеристика. Михайло Драгоманов. Іван Франко як громадсько-політичний діяч. Православна Церква. Греко-Католицька Церква. Утвердження Галицької митрополії.

Тема 10. Перша світова війна та Українська революція

Україна в роки Першої світової війни. Українські січові стрільці (УСС). Сучасні інтерпретації Української революції. Проблема хронології та періодизації. Доба Центральної Ради. Гетьманат П. Скоропадського. УНР за часів Директорії. ЗУНР: утворення, організація держави, зовнішня політика. Акт злуки 22 січня 1919 р. Військово-політичне протистояння в Україні (1919-1920 рр.). Утвердження більшовицького режиму. Причини поразки боротьби за незалежність.

Тема 11. Радянська Україна в 1921-1939 рр.

Сучасна історіографія. Інтерпретації радянської системи: тоталітаристи і ревізіоністи. Концепція «імперії позитивної дії». Українська СРР у 1921–1928 рр.: селянський повстанський рух, голод 1921–1922 рр., нова економічна політика, входження Радянської України до складу СРСР, політика коренізації, національно-культурне відродження.

Радянська Україна в період сталінської модернізації: курс на індустріалізацію, перші п'ятирічки, судільна колективізація, голодомор 1932–1933 рр. Утвердження

комуністичного режиму: встановлення монополії більшовицької партії на владу, масові політичні репресії, культурні процеси.

Тема 12. Українські землі під владою Польщі, Румунії й Чехословаччини (1921-1939 роки)

Сучасна історіографія. Східна Галичина і Західна Волинь у складі Польщі. Політика польської влади. Польсько-українські взаємини в Західній Україні. Діяльність українських політичних партій. Український інтегральний націоналізм. Організація українських націоналістів. Історіографічні дискусії про характер радикального українського націоналізму. Культурне життя Західної України. Становище українців у складі Румунії: політика румунізації, діяльність українських політичних партій. Українські землі у складі Чехословаччини: політика уряду, течії в українському середовищі. Проголошення автономії і незалежності Карпатської України. Окупація Закарпаття Угорщиною. Євреї.

Тема 13. Україна в Другій світовій війні

Сучасна історіографія. Пакт Молотова-Ріббентропа й українські землі. Встановлення радянського режиму. Радянсько-німецька війна: бойові дії на території України. Німецький окупаційний режим. Проблема колабораціонізму. Радянський підпільний та партизанський рух. Створення та бойові дії УПА. Оцінки діяльності ОУН і УПА в історіографії. Історіографічні дебати довкола Волинської трагедії. Голокост в Україні: сучасний стан досліджень та дискусійні питання. Визволення України від нацистських окупантів.

Тема 14. Радянська Україна в 1945-1985 рр.

Сучасна історіографія. Останні роки сталінщини. Еволюція радянського режиму: соціальна система й інституції. Український дисидентський та правозахисний рух. Здобутки і втрати української культури. Криза радянської системи: причини і симптоми.

Тема 15. Горбачовська перебудова в Україні

Історіографія. Україна в умовах перебудови в СРСР. Розгортання національно-демократичного руху. Утворення Руху і нових політичних партій. Демократизація Рад після виборів 1990 р. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Проголошення державної незалежності України. Розпад «комуністичного блоку» держав. Оцінки причин краху СРСР в історіографії.

Тема 16. Незалежна Україна

Державотворчі процеси в Україні. Конституція України 1996 р. Політична боротьба в 1991-2004 рр. Інтерпретації «Помаранчевої революції». Політична боротьба в 2005-2013 рр. «Революція гідності». Агресія РФ і війна на Донбасі. Проблеми української економіки. Міжнаціональні взаємини. Масова й елітарна культура. Проблеми історичної пам'яті в сучасній Україні. Зовнішня політика: Україна в трикутнику «Росія – ЄС – США». Стан і перспективи європейської інтеграції України. Президентські та парламентські вибори 2019 р. і сучасний політичний процес.

Тема 17. Релігійне життя в Україні у ХХ – на початку ХХІ століть

Українська революція та автокефальний рух. Утворення УАПЦ. Діяльність митрополита Андрея Шептицького в Галичині. Православна і Греко-Католицька Церкви у роки війни. Львівський псевдособор 1946 р. та УГКЦ у підпіллі. Антирелігійна політика радянської влади. Доля Православної Церкви в післявоєнній УРСР. Римо-Католицька Церква та протестантські спільноти в Україні. Феномен Новомучеників Української Землі. Відродження релігійного життя у незалежній Україні. Створення помісної автокефальної Православної Церкви України.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. Київ, 2019.
- Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів, 2000.
- Історія української культури: У 5 т. Київ: Наук. думка, 2000-2003. Т. 2-5.
- Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. К., 2008.
- Новітня історія України, 1900-2000 / А. Г.Слюсаренко та ін. К., 2002.
- Плохій С. Походження слов'янських націй: домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ, 2015.
- «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / Віталій Михайловський, Олексій Вінниченко, Ігор Тесленко, Петро Кулаковський / За ред. Віталія Михайловського = Студії з історії парламентаризму на українських землях у ХІV–ХХ ст. Том І. Київ: Темпора, 2018. 384 с.
- Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку ХVІІІ століття. Львів, 2001.
- Яковенко Н. Вступ до історії. К., 2005.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К., 2006.
- Senyk S. A History of the Church in Ukraine. Rome, 2011. Vol. 2: 1300 to the Union of Brest.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Аввакумов Ю. Витоки унійного богослов'я: Проблема церковної єдності в обрядових дискусіях між Римом і Константинополем в ХІ–ХІІІ століттях. Львів, 2011.
- Берестейська унія і українська культура ХVІІ століття: Матеріали Третіх Берестейських читань. Львів; Київ; Харків, 20-23 червня 1995 р. / Ред. Б. Гудзяк, співред. О. Турій. Львів 1996.
- Бовуа Д. Битва за землю в Україні, 1863-1914 : поляки в соціо-етнічних конфліктах. Київ, 1998.
- Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950). Львів, 2005.
- Гошко Т. Звичай і права: джерела, коментарі, дослідження: у 2 т. Т. 1: Антропологія міст і міського права на руських землях у ХІV – першій половині ХVІІ століття. Київ, 2019.
- Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). К., 2006.
- Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Стара історія на новий лад: Есеї. К., 2011.

- Грушевський М. Історія України-Руси: у 10 т., 11 кн. К., 1991-1998.
- Давня історія України, у 3-х т. К., 1997–1998.
- Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV–XVIII ст.) // Записки НТШ, т. 222: Праці історико-філософської секції. Львів, 1991. С. 28–44.
- Диса К. Історія з відьмами: Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII–XVIII століття. Київ, 2008.
- Дмитриев М. В. Православная культура Московской и Литовской Руси в XVI ст.: степень общности и различий // Белоруссия и Украина: История и культура. Ежегодник 2003. Москва, 2003. С. 9-22.
- Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920–1930-ті роки): Нариси інтелектуальної історії. К., 2013.
- Запкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002.
- Ісаєвич Я. До характеристики культури доби Бароко: василіянські освітні осередки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Ювіл. зб. на пошану чл.-кор. НАН України Миколи Ільницького. Львів, 2004. Вип. 12. С. 195-206.
- Ісаєвич Я. Основи релігійного життя і культури на Україні (до кінця XVIII ст.) // Belarus, Lithuania, Poland, Ukraine: The Foundations of Historical and Cultural Traditions in East Central Europe. International Conference (Rome, 28 April – 6 May 1990) / Ed. J. Kłoczowski. Lublin; Rome: Institute of East Central Europe, Foundation John Paul II, 1994. P. 155-174.
- Камінський А.С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505-1795: Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. К., 2011.
- Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932–1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті – 2000-ні). Харків, 2020.
- Конфессионализация в Западной и Восточной Европе в раннее Новое время. Доклады русско-немецкой научной конференции 14-16 ноября 2000 г. / Под ред. А. Ю. Прокопьева. Санкт-Петербург, 2004.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. Київ, 1997.
- Кравченко В. Нариси з української історіографії епохи Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.). Харків, 1996.
- Кульчицький С. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ, 2008.
- Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі. Українсько-російське прикордоння, 1870-1990-і роки. Київ, 2002.
- Мартин Т. Імперія національного вирівнювання: нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки) / пер. з англ. С. Вакуленко. Київ, 2013.
- Мейс Дж. Комунізм та дилеми національного визволення: Національний комунізм у радянській Україні 1918-1933 рр. / з англ. пер. М. Яковлев. Київ, 2018.
- Плохій С. Брама Європи. Київ, 2017.
- Плохій С. Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ, 2011.
- Плохій С. Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні / Пер. з англ. Київ, 2005.
- Саїд Е. Культура й імперіалізм. Київ, 2007.
- Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталіним. Київ, 2011.

- Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів, 2010.
- Україна у ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів (1900-2000) / Упоряд. А.Г.Слюсаренко та ін. К., 2000.
- Ульяновський В. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. Кн. 1–3. К., 1994.
- Яковенко Н. Дзеркала ідентичності: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття. К., 2012. С. 9–43.
- Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV і до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Вид. 2-ге. К., 2008.
- Яковенко Н. У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоаникія Галятовського. Київ, 2017.
- Brüning A. Confessionalization in the Slavia Orthodoxa (Bielorussia, Ukraine, Russia)? – Potential and Limits of a Western Historiographical Concept // Religion and the Conceptual Boundary in Central and Eastern Europe / Ed. T. Bremer. London, 2008. P. 65-96.
- Culture, Nation, and Identity. The Ukrainian-Russian Encounter (1600-1945) / Ed. A. Kappeler, Z. E. Kohut, F. E. Sysyn, M. von Hagen. Edmonton; Toronto, 2003.
- Himka J.P. Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century. Edmonton, 1988.
- Saunders D. The Ukrainian Impact on Russian Culture, 1750-1850. Edmonton, 1985.
- Shkandrij M. Ukrainian Nationalism: Politics, Ideology, and Literature, 1929-1956. New Haven, CT, 2015.
- Skinner B. The Western Front of the Eastern Church: Uniate and Orthodox Conflict in 18th-Century Poland, Ukraine, Belarus, and Russia. DeKalb, 2009.
- Sysyn F. E. The Formation of Modern Ukrainian Religious Culture: The Sixteenth and Seventeenth Centuries // Religion and Nation in Modern Ukraine. Edmonton; Toronto, 2003. P. 1-22.
- Wolff L. The Idea of Galicia. History and Fantasy in Habsburg Political Culture. Stanford, 2010.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ІСТОРІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

1. 1. Хронологічна й географічна локалізація Візантійської імперії та сучасні підходи до періодизації візантійської історії.
2. Феномен візантійської культури. Сучасні дискусії про оригінальність візантійської культури.
3. Державний і соціальний устрій Візантійської імперії.
4. Візантія у міжнародному контексті. Візантійська дипломатія і релігійні місії.
5. Церква у Візантії. «Симфонія» церкви й держави. Монашество. Релігійна культура.
6. Культурне і духовне життя у Візантії.
7. «Візантія після Візантії». Візантійська культура поствізантійської доби.
8. Поняття середньовіччя та феодалізму в історіографії історії України. Визначення і періодизація.
9. Церква, культура і писемність Київської Русі. Суспільство Русі за «Руською Правдою».
10. Політика князя Данила Галицького і Захід. Папство і Галичина у 13 ст.
11. Татарський і візантійський чинники в історії Русі.

12. Експансія Литви на руські землі. Адміністративна і судова система руських земель у складі Великого князівства Литовського.
13. Поняття «середні віки», географічні та хронологічні межі середньовічного Заходу.
14. Криза пізньоримської імперії та «велике переселення народів». Християнство і класична традиція в добу пізньої античності.
15. Утворення, розквіт та занепад держави Каролінгів. Становлення феодалізму.
16. Католицька церква та її інституції. Григоріанська реформа та боротьба за інвеституру. Середньовічна релігійна культура.
17. Християнські королівства Європи в XI–XIII ст.
18. Культурний та інтелектуальний ренесанс XII ст. Схоластика та виникнення університетів у XII–XIII ст.
19. Демографія, економіка та структури щоденного життя в XI–XIII ст.
20. Пізньосередньовічні війни. Європейська експансія і середньовічний колоніалізм.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ІСТОРІЇ ЄВРОПИ НОВОГО І НОВІТНЬОГО ЧАСУ

1. Роль школи «Анналів» в осучасненні історичних досліджень.
2. Міждисциплінарний метод ментального картографування.
3. Макроісторичний і мікроісторичний методи.
4. Соціальний контекст Реформації: ідейні джерела, характер домінуючих у суспільстві психічних процесів, прогрес матеріального життя та грамотності, втрата довіри до Церкви.
5. Якобінська диктатура і революційний терор як засіб політичної боротьби: історіографічні дискусії.
6. «Велика імперія» Наполеона та її роль у модернізації Європи.
7. Французьке Просвітництво.
8. Поняття модерного часу, його ознаки, хронологічні та географічні рамки, етапи.
9. Колоніальні імперії та їх дослідження у сучасній історіографії.
10. Об'єднання Німеччини «залізом і кров'ю».
11. Боротьба за громадянські та соціальні права у Франції та в Англії у XIX ст.
12. Революція 1848 р.: порівняння подій у Німеччині, Австрії та Франції.
13. Конституційна реформа 1867 р. у монархії Габсбургів: головні ідейні принципи та законодавчі положення.
14. Причини, фактори та головні напрямки російської імперської експансії протягом XVIII–XIX ст.
15. Перша світова війна та її глобальні наслідки.
16. Лівий і правий тоталітаризм у Західній Європі у першій половині XX ст.: порівняльна характеристика.
17. Друга світова війна в Європі.
18. Міжнародні відносини у період «холодної війни».
19. Центральна-Східна Європа як історичний концепт та регіон.
20. Розширення НАТО й Європейського Союзу на Схід у 1990-х – 2010-х рр.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1. Наукові школи в українській історіографії кінця XIX – першої половини XX ст.
2. Сучасна українська історіографія й її адаптація до світових історіографічних викликів.
3. Історична наука і колективна пам'ять.
4. Усна історія як метод і дослідницький напрям.
5. Українське середньовіччя: визначення, періодизація, співвідношення з європейським середньовіччям.
6. Міське самоврядування XIV–XVII ст.
7. Парламентські практики руської шляхти у Речі Посполитій: між регіональною позицією та загальнодержавними справами.
8. Церковні унійні проекти і боротьба навколо їх втілення.
9. Основні етапи Хмельниччини.
10. Сучасна історіографія історії Церкви та релігійної культури в ранньомодерній Україні.
11. Формування новочасної (модерної) української нації. Примордіалізм і модернізм у підходах до проблеми.
12. Роль історико-культурної спадщини у формуванні української національної ідентичності у XIX ст.
13. Сучасні інтерпретації Української революції. Проблеми періодизації.
14. Утвердження комуністичного режиму в Україні: встановлення монополії більшовицької партії на владу, масові політичні репресії, культурні процеси.
15. Голодомор в сучасній історіографії та в державній політиці пам'яті в Україні.
16. Історіографічні дискусії про характер радикального українського націоналізму 1920–40-х рр.
17. Голокост, етнічні чистки та депортації на українських землях у роки Другої світової війни: сучасний стан досліджень та дискусійні питання.
18. УГКЦ в підпіллі.
19. Україна в умовах перебудови в СРСР. Розгортання національно-демократичного руху.
20. Сучасні історичні дослідження проголошення незалежності України та соціально-політичних трансформацій 1990–2010-х років.

III. Критерії оцінювання

Результати складання вступного іспиту оцінюються за 5-бальною шкалою.

При оцінюванні рівня знань вступників використовуються наступні критерії:

- 90–100, А:

вступник виявляє виняткові здібності щодо засвоєння матеріалу та володіння ним; дає повні відповіді на питання екзаменаційного білета та додаткові запитання членів комісії і показує при цьому глибоке оволодіння основним матеріалом, знання основної й додаткової літератури та джерел, здатний висловити власне ставлення до альтернативних концепцій з даної проблеми, виявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, аналізувати явища й факти, робити самостійні узагальнення й висновки, допускаючи не більше 1-2 несуттєвих помилок або неточностей;

- 85–89 балів, В:

питання білета висвітлені повно, викладення матеріалу логічне, обґрунтоване фактами, з посиланнями на відповідні джерела та літературу, висвітлення питань завершене висновками, вступник виявив уміння аналізувати факти й події. Але у відповіді допущені неточності, деякі незначні помилки, виклад матеріалу недостатньо аргументований, вступник виявляє більш-менш ґрунтовне знайомство з основною історіографією щодо поставленої проблеми, однак недостатньо орієнтується у додатковій літературі;

- 75–84 бали, D:

вступник у цілому оволодів суттю питань екзаменаційного білета, виявляє фрагментарне знання джерел та історіографії, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але даючи неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок, слабо знає джерела, додаткову літературу, історіографічні концепції та теорії;

- 65–74 бали, С:

вступник виявляє поверхове розуміння історіографії та джерел, не вміє аналізувати події та явища;

- 60 – 64 бали, E:

вступник виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки та узагальнення; вступник зовсім або майже не орієнтується у джерелах та основній історіографії.